

Aftenposten 18/11-1952

Replik til høyesterettsadvokat Arntzen

100140

Av høyesterettsadvokat J. B. HJORT

1. Skal man bedømme om det har hersket likhet for loven under landssvikoppgjøret, må man ikke bare se på de regler som ble lagt til grunn for det, man må også se på det endelige resultat av oppgjøret. Fordi oppgjøret ble gitt et meget stort omfang, måtte det fra første stund av være nok så klart at faren for er ulik behandling av tilfellene måtte være nærliggende. Det fremgår da også av advokat Arntzens replikk i Aftenposten for 14. ds. at myndighetene ikke maktet å gjennomføre oppgjøret overfor tyskerarbeiderne. Da burde etter mitt skjønn dette fått konsekvenser for andre og mindre farlige former for landssvik. Men disse konsekvenser har man ikke tatt, og likhet for loven er da ikke blitt gjennomført.

2. Fordi jeg mener at dette burde ha kunnet forutses — og det finnes også andre årsaker til ulikhet, f. eks. som følge av de enkelte statsadvokaters og dommeres forskjellige vurdering av forbrytelsen og deres av ikende syn på sakene, og den til å begynne med totalt manglende domspraksis — burde oppgjøret fra første stund av ha vært begrenset mer. Min mening er derfor ikke at tyskerarbeiderne for enhver pris burde ha vært stilt for retten, men at sak burde ha vært unnlått reist mot en rekke andre folk av tilsvarende og mindre format, som det ble aksjonert mot.

3. Hva det spørsmål angår om påtaleunntatelsene mot tyskerarbeiderne har vært politisk påvirket, som motsetning til kun påvirket av rettslige hensyn, bemerkes: Det er på det rene, at de som det ikke ble reist sak mot heller ikke fikk sin stemmerett suspendert ved stortingsvalget i 1945. Visstnok ca. 60,000 NS-medlemmer fikk straks sin stemmerett suspendert, derimot ikke de visstnok ca. 250,000 tyskerarbeidere. At en suspensjon av disse velgeres stemmerett var ønsket i politisk betydningsfulle kretser, er vel sannsynlig. Det var dog ikke påtalemyndigheten som la grunnlaget for dette. Det ble besluttet av Regjeringen i London, som formulerte landssvikanordningen slik at hovedsakelig medlemmer av NS ville bli rammet, mens det for tyskerarbeidernes vedkommende uttrykkelig ble bestemt at de som hovedregel skulle lates straffri. Min bemerkning i boken tok derfor ikke sikte spesielt på påtalemyndigheten, og det var ikke nødvendig for advokat Arntzen å oppfatte den som myntet på seg. Jeg har overhøvder ikke hatt ham i tankene da jeg skrev den setning han har kritisert.

4. Andre får bedømme om det er berettiget og fair av advokat Arntzen å publisere mitt brev av 11/6 1940 til Arbeidsgiverforeningen. Det finnes inntatt i en dokumentasamling som påtalemyndighetene selv har påstempet «Må ikke offentliggjøres».

Sammenhengen med dette brev, hvis formulering jeg gjerne kan

innrømme virker uheldig idag, var følgende: Etter kapitulasjonen i Syd-Norge i 1940 hadde tyskerne først besluttet å sende alle norske krigsfanger til Tyskland i likhet med hvad som skjedde med fangene fra de andre krigførende land. Administrasjonsrådets utvalg for krigsfangene oppnådde at denne beslutning ble omgjort, og det oppnådde siden også at fangene skulle frigis. De herværende tyske militære myndigheter var imidlertid til dels uvillige til å løslate fangene, fordi de var engstelige for at arbeidsløse ex-soldater kunne voldsuroligheter. Det var derfor nødvendig for utvalget å søke å få krigsfangene i arbeid, men dette støtte på vanskeligheter, dels fordi hjulene ennå ikke var kommet igang etter krigen, og dels fordi det forekom arbeidsgivere som hadde motvilje mot å ta soldater inn i arbeidet igjen. Slik var innstillingen til dels dengang.

Også tyskernes innstilling var dengang anderledes enn den siden ble. De tyske militære ble forarget over den negative holdning krigsfangene til dels ble møtt med, og gav utvalget og fangenes tillitsmenn beskjed om at fangene efter frigivelsen skulle være fortrinnsberettiget til arbeid hos dem. Det er denne beskjed jeg gav videre i brevet til Arbeidsgiverforeningen. Hvis man vil bedømme brevet rettfærdig idag, må man ha disse forhold for øye, og det bør også huskes at det dengang — forsommeren 1940 — ikke var tale om festningsanlegg. Høsten 1940 var både situasjonen på arbeidsmarkedet og tyskernes innstilling forandret, og de som da meldte seg til tyskerarbeid gjorde det ikke som resultat av det arbeid Krigsfangutvalget hadde utført i samarbeid med krigsfange-organisasjonen Frontsoldatenes Arbeidshjelp, som tyskerne da hadde oppløst.

Dette brev gav jeg forøvrig en utførlig redegjørelse for i en utredning til Erstatningsdirektoratet av 26/10 1945. Siden har jeg ikke hørt noe mer til saken, før den nu trekkes frem av advokat Arntzen i hans polemikk mot en setning i min bok.

5. Advokat Arntzen ber om svar på hvorledes påtalemyndigheten efter krigen burde ha behandlet tyskerarbeiderne. Mitt svar ligger i det som jeg alt har sagt i denne og i min forrige artikkel. Jeg ville overhodet ikke, hvis ikke spesielle omstendigheter forelå, ha reist landssviksak mot noen som ikke hadde kunnet straffes for krigsforræderi efter strl. § 86 med betydning mer enn tre års fengsel, og da altså hverken mot alminnelige arbeidere som skulle tjene sitt daglige brød eller mot passive deltagere i NS eller andre av lignende størrelsesorden. Jeg tror i det hele tatt at vi hurtigere ville ha overvunnet krigen og den splittelse den har medført i folket om vi hadde vært mer generøse under oppgjøret.

6. Hvorvidt den påtalte ene setning i en bok på 270 sider vil bli rettet i neste opplag, vil avhenge av om det overhodet kommer et nytt opplag. Fordi setningen kan lede til en avsporende diskusjon som denne, som ikke har stort med boken eller å gjøre, vil jeg i tilfelle rette setningen slik.

«Også en annen side, ved rettsheten bør nevnes hvor rettens enhet i form av likhet for loven påny kommer inn. Det tenkes på påtaleunntatelsers av prosessøkonomiske arbeidstekniske og andre utenfor rettferdshensyn liggende grunner, hvorved handlinger av større farlighetsgrad lates straffrie, skjønt handlinger av mindre farlighetsgrad straffes, f. eks. overfor tyskerarbeidere som bygget festninger mot egne og allierte tropper, en farligere form for landssvik enn passivt medlemskap i Nasjonal Samling».

J. B. Hjort.